

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/82/82/97

OPINIE O WYBRANYCH KWESTIACH SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH W ELEKTORATACH PARTYJNYCH

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, CZERWIEC '97

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Zbliżające się wybory parlamentarne mobilizują partie polityczne do działań zmierzających do poszerzenia swojego zaplecza społecznego. Jednym z elementów wpływających na gotowość oddania głosu na dane ugrupowanie jest jego program, a więc propozycje rozwiązania istotnych spraw społecznych, politycznych i gospodarczych. Między partią a jej potencjalnymi wyborcami trwa nieustanny dialog, obejmujący również kwestie programowe - z jednej strony ugrupowania kierują swoje propozycje do pewnego kręgu odbiorców, z drugiej zaś analizują informację zwrotną przez rozpoznanie oczekiwań i poglądów osób deklarujących gotowość ich poparcia. Warto zatem w kontekście nadchodzących wyborów poznać poglądy społeczeństwa i elektoratów poszczególnych partii i ugrupowań na temat wybranych kwestii społeczno-politycznych, a także sprawdzić, jak dalece są one stabilne¹.

KWESTIE SPOŁECZNO-POLITYCZNE W OPINIACH OGÓLU SPOŁECZEŃSTWA

Najpierw należałoby się przyjrzeć, jak kształtują się opinie o istotnych kwestiach społeczno-politycznych wśród ogółu społeczeństwa oraz prześledzić zmiany, jakie zaszły w myśleniu na ten temat w ciągu ostatnich kilku miesięcy. (Lista problemów poddanych ocenie badanych została częściowo zmieniona.)

Respondentów prosiliśmy o ustosunkowanie się do możliwych rozstrzygnięć danego zagadnienia przez zaznaczenie swojego stanowiska na 7-stopniowej skali. Jej krańce (1-7) wyznaczały poparcie dla jednego z przeciwstawnych modelowych rozwiązań, punkty 2 i 3 oraz 5 i 6 - skłanianie się ku jednemu z rozwiązań, środek skali (4) - opinię ambiwalentną.

---

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (84) przeprowadzono w dniach 15-19 maja ‘97 na 1142-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Tabela 1

w procentach

	Opinie skrajne			Opinia ambiwalentna			Trudno powiedzieć		
	VII '95	VIII '96	V '97	VII '95	VIII '96	V '97	VII '95	VIII '96	V '97
Z przestępczością należy walczyć „twardo”, nawet stosując karę śmierci	-	70	70						
Z przestępczością należy walczyć, ale nie stosując kary śmierci	-	22	22	-	6	8	-	2	1
Kościół powinien mieć duży wpływ na sprawy państwa i jego politykę	14	13	13						
Kościół powinien być od państwa oddzielony i nie powinien zajmować się polityką	70	79	78	13	8	7	4	1	2
Osobom zajmującym wysokie stanowiska polityczne i gospodarcze w okresie PRL (tzw. nomenklaturze) powinno się obecnie zabronić pełnienia odpowiedzialnych funkcji państwowych	39	50	48						
Osoby te („nomenklatura”) powinny mieć obecnie takie same możliwości ubiegania się o funkcje państwowe jak wszyscy inni	32	28	30	21	15	15	8	7	8
Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało	-	-	72						
Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów	-	-	17	-	-	8	-	-	2
Przedsiębiorstwa państwowe należy sprzedawać przede wszystkim polskim inwestorom, nawet jeśli nie mogą oni zapłacić tak dużo jak inwestorzy zagraniczni	-	-	64						
Przedsiębiorstwa państwowe należy sprzedawać tym inwestorom, którzy są w stanie za nie najwięcej zapłacić, niezależnie od narodowości	-	-	21	-	-	11	-	-	5
Państwo powinno utrzymywać nie przynoszące zysku przedsiębiorstwa państwowe, by nie powodować wzrostu bezrobocia	-	-	32						
Nie przynoszące zysku przedsiębiorstwa państwowe należy szybko sprywatyzować, nawet jeśli pociągnie to za sobą wzrost bezrobocia	-	-	44	-	-	19	-	-	6
Rolnictwo powinno otrzymywać dotacje z budżetu państwa oraz być chronione cłami, nawet jeśli miałyby to prowadzić do wzrostu cen produktów rolnych	53	61	63						
Rolnictwo nie powinno dostawać żadnych dotacji z budżetu państwa ani nie powinno być chronione cłami, gdyż przyczynia się to do wzrostu cen żywności	19	21	19	22	14	15	6	4	4
Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp.	74	74	75						
Obywatele przede wszystkim powinni troszczyć się o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp.	10	15	13	12	11	10	4	1	1
Powinno się ograniczyć zarobki osób najwyżej zarabiających	-	48	44						
Nie należy ograniczać wysokości zarobków	-	38	41	-	11	13	-	4	3
Należy przede wszystkim dbać o kulturową i gospodarczą niezależność Polski	-	30	37						
Należy jak najszerszej otworzyć się na współpracę z zagranicą	-	47	40	-	17	17	-	6	6

Ogólnie rzecz biorąc, poglądy społeczeństwa na temat roli Kościoła w państwie, dekomunizacji, sposobu zwalczania przestępczości oraz zakresu interwencjonizmu państwa w gospodarce pozostają stabilne. Polacy opowiadają się zatem w większości za rozdziałem Kościoła od państwa (do opinii tej przychyliła się 78% badanych, w tym dwie trzecie to zdecydowani zwolennicy takiego rozwiązania) oraz za stosowaniem kary śmierci w zwalczaniu przestępczości (70%). Prawie połowę (48%) społeczeństwa stanowią osoby w mniejszym lub większym stopniu podzielające pogląd, że należy przeprowadzić dekomunizację.

Respondenci w większości skłonni są opowiadać się za rozbudowanymi funkcjami opiekuńczymi państwa - wysokim poziomem świadczeń socjalnych gwarantowanych przez państwo (ku takim rozwiązaniom skłania się trzy czwarte obywateli), dotowaniem rolnictwa i jego osłoną przed zagraniczną konkurencją, nawet kosztem wzrostu cen produktów rolnych (63%).

W ciągu ostatnich kilku miesięcy nieco zmniejszyło się poparcie dla idei egalitaryzmu płacowego. Obecnie odsetek badanych postulujących ograniczenie zarobków osób najwyżej zarabiających tylko nieznacznie (o 3 punkty procentowe) przewyższa odsetek przeciwników takiego rozwiązania.

W kwestii podatków Polacy wyraźnie opowiadają się za progresywną skalą podatkową (72%). Na uwagę zasługuje jednak fakt, że prawie co piąty (17%) badany skłonny byłby zaakceptować wprowadzenie jednakowego wymiaru podatku - niezależnie od dochodów.

Wobec opinii wskazujących na przywiązanie do regulacyjnych funkcji państwa w gospodarce zaskakiwać może to, że w społeczeństwie więcej jest zwolenników jak najszybszego sprywatyzowania nierentownych przedsiębiorstw, nawet jeśli mogłoby się to przyczynić do wzrostu bezrobocia (44%), niż osób, które dostrzegają potrzebę utrzymania tego rodzaju zakładów, aby zapobiec powiększaniu się liczby bezrobotnych (32%). Polacy myślą więc w znacznym stopniu w kategoriach ekonomicznych, mając najwyraźniej świadomość, że to *de facto* podatnicy, a więc oni sami łożą na utrzymanie deficytowych przedsiębiorstw. Myślenie oparte na rachunku ekonomicznym ustępuje jednak przed troską o interes narodowy - w społeczeństwie dominuje opinia, podzielana przez prawie dwie trzecie badanych, że pierwszeństwo w zakupie przedsiębiorstw państwowych powinni mieć polscy inwestorzy, nawet jeśli oferują oni niższe ceny niż inwestorzy zagraniczni.

W ostatnich kilku miesiącach widoczny jest wzrost postaw izolacjonistycznych, wyrażający się w tym, że słabnie przekonanie o potrzebie otwarcia Polski na świat. Obecnie liczba respondentów przychylających się do opinii, że należy przede wszystkim dbać o kulturową i gospodarczą niezawisłość naszego kraju (37%), dorównuje niemal grupie zwolenników jak najszybszego otwarcia Polski na współpracę z zagranicą (40%), podczas gdy w sierpniu '96 liczby te wynosiły odpowiednio 30 i 47%. Może to potwierdzać wyniki badań CBOS wskazujące na wzrost eurosceptycyzmu w społeczeństwie w ciągu ostatnich kilku miesięcy. Bardziej krytycznie niż niespełna rok temu oceniane są relacje Polski z Unią Europejską - w maju '96 prawie połowa (46%) społeczeństwa postrzegala wzajemne stosunki jako korzystne dla obu stron, w kwietniu '97 zaś odbierano je najczęściej (31%) jako przynoszące korzyść przede wszystkim państwom UE. Większemu krytycyzmowi w ocenie wzajemnych relacji towarzyszy niewielki wzrost (z 7 do 11%) liczby osób deklarujących głosowanie przeciw przyjęciu Polski do Unii Europejskiej w ewentualnym referendum na ten temat.

ZRÓŻNICOWANIE POGŁĄDÓW NA KWESTIE SPOŁECZNO-POLITYCZNE

W ELEKTORATACH PARTII I UGRUPOWAŃ POLITYCZNYCH

Opinie w omawianych kwestiach społeczno-politycznych w różnym stopniu dzielą elektoraty liczących się partii i ugrupowań politycznych. Daleko idącą zgodność poglądów wśród zwolenników poszczególnych formacji uzyskano w takich kwestiach, jak: stopień otwartości Polski na współpracę z zagranicą, a także polityka rolna państwa, polityka wobec nierentownych przedsiębiorstw. Wprawdzie badane elektoraty w podobnym stopniu (poza sympatykami UW częściej niż inni postulującymi otwartość na współpracę z zagranicą) kładą nacisk na konieczność zachowania tożsamości oraz niezależności kulturowej i gospodarczej, jednak różnią się w poglądach na temat tego, jak dalece polityka prywatyzacyjna państwa powinna uwzględniać interesy polskich inwestorów. Potrzebę ich ochrony akcentują przede wszystkim formacje prawicowe - AWS i ROP oraz PSL i KPEiR.

Znaczną rozbieżność opinii wywołują kwestie dekomunizacji oraz roli Kościoła w państwie. W poglądach na temat dekomunizacji przeciwstawne opcje polityczne reprezentują z jednej strony zwolennicy AWS i ROP, w zdecydowanej większości popierający jej przeprowadzenie, z drugiej zaś - sympatycy SLD, najczęściej jej przeciwni. Wśród potencjalnych wyborców wszystkich ugrupowań dominuje przekonanie, że Kościół powinien być oddzielony od państwa i nie powinien zajmować się polityką, jednak sposób ujmowania jego funkcji w państwie bardzo wyraźnie wyróżnia sympatyków AWS (relatywnie najczęściej są oni zwolennikami wpływu Kościoła na sprawy państwa).

We wszystkich elektoratach przeważa opinia o zasadności stosowania kary śmierci w zwalczaniu przestępczości, jednak o celowości jej wykonywania zwolennicy AWS oraz Unii Wolności przekonani są rzadziej niż sympatycy innych partii.

Rozwiązania kwestii społeczno-gospodarczych w stosunkowo mniejszym stopniu są przedmiotem kontrowersji wśród wyborców partii i ugrupowań liczących się na scenie politycznej. Zdecydowanie najbardziej liberalne poglądy prezentują zwolennicy Unii Wolności. Na przeciwległym biegunie znajdują się natomiast sympatycy takich formacji, jak PSL i KPEiR - preferujący aktywną rolę państwa w gospodarce i podkreślający jego funkcje opiekuńcze.

Tabela 2 w procentach

	Z przestępczością należy walczyć „twardo”, nawet stosując karę śmierci				Opinia ambiwalentna		Z przestępczością należy walczyć, ale nie stosując kary śmierci				Trudno powiedzieć		Średnia ocen na skali 1-7		Wartość odchylenia standardowego	
	1		2 - 3		4		5 - 6		7		VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97
	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97						
Ogół badanych	52	52	18	18	6	8	9	6	13	16	2	1	2,64	2,70	2,19	2,26
AWS	52	42	16	15	8	10	10	8	13	26	1	0	2,73	3,37	2,24	2,52
PSL	60	57	20	21	3	6	7	4	10	11	0	0	2,30	2,29	2,02	2,01
ROP	50	45	19	28	7	4	12	2	11	15	0	5	2,70	2,63	2,15	2,15
SLD	56	61	17	18	4	6	8	4	13	10	2	0	2,51	2,26	2,21	2,00
UP	35	51	32	25	3	5	11	5	18	13	2	0	3,09	2,50	2,24	2,12
KPEiR	-	58	-	13	-	5	-	6	-	18	-	0	-	2,65	-	2,37
UW	49	33	17	31	8	8	15	5	12	22	0	0	2,84	3,20	2,20	2,36

Tabela 3

w procentach

	Kościoł powinien mieć duży wpływ na sprawy państwa i jego politykę				Opinia ambiwalentna		Kościoł powinien być od państwa oddzielony i nie powinien zajmować się polityką				Trudno powiedzieć		Średnia ocen na skali 1-7		Wartość odchyleni a standardowego	
	1		2 - 3		4		5 - 6		7							
	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97
Ogół badanych	7	8	6	5	8	7	14	12	65	66	1	2	5,91	5,92	1,85	1,89
AWS	21	19	9	16	10	16	15	13	45	35	0	1	4,78	4,43	2,47	2,33
PSL	6	5	3	2	13	8	15	19	63	65	0	2	5,90	6,18	1,74	1,52
ROP	10	16	12	8	8	5	22	19	46	52	2	0	5,30	5,28	2,10	2,34
SLD	1	2	1	3	5	2	9	7	84	85	0	0	6,62	6,59	1,04	1,24
UP	3	3	19	2	7	4	13	11	58	80	0	0	5,57	6,49	2,02	1,30
KPEiR	-	6	-	2	-	19	-	21	-	51	-	2	-	5,72	-	1,73
UW	0	2	10	2	11	2	20	16	59	78	1	0	5,98	6,54	1,50	1,17

Tabela 4

w procentach

	Osobom zajmującym wysokie stanowiska polityczne i gospodarcze w okresie PRL (tzw. nomenklaturze) powinno się obecnie zabronić pełnienia odpowiedzialnych funkcji państwowych				Opinia ambiwalentna		Osoby te („nomenklatura”) powinny mieć obecnie takie same możliwości ubiegania się o funkcje państwowe jak wszyscy inni				Trudno powiedzieć		Średnia ocen na skali 1-7		Wartość odchylenia standardowego	
	1		2 - 3		4		5 - 6		7							
	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97
Ogół badanych	32	32	18	16	15	15	12	13	16	17	7	8	3,37	3,45	2,26	2,29
AWS	55	54	19	21	11	7	5	9	8	7	2	1	2,34	2,37	1,93	1,94
PSL	29	34	18	9	15	16	17	15	19	22	2	4	3,65	3,68	2,27	2,40
ROP	46	64	26	21	4	5	12	6	11	2	1	2	2,65	1,88	2,14	1,58
SLD	14	14	11	11	21	15	21	22	29	33	5	5	4,61	4,76	2,11	2,17
UP	37	27	15	18	12	26	19	8	19	17	0	4	3,47	3,53	2,33	2,13
KPEiR	-	35	-	11	-	13	-	15	-	18	-	8	-	3,48	-	2,41
UW	44	32	18	28	18	20	12	11	5	9	3	1	2,63	3,03	1,88	1,98

Tabela 5

w procentach

	Rolnictwo powinno otrzymywać dotacje z budżetu państwa oraz być chronione cłami, nawet jeśli miałyby to prowadzić do wzrostu cen produktów rolnych				Opinia ambiwalentna		Rolnictwo nie powinno dostawać żadnych dotacji z budżetu państwa ani nie powinno być chronione cłami, gdyż przyczynia się to do wzrostu cen żywności				Trudno powiedzieć		Średnia ocen na skali 1-7		Wartość odchylenia standardowego	
	1		2 - 3		4		5 - 6		7							
	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97
Ogół badanych	36	37	25	26	14	15	11	10	10	9	4	4	2,95	2,85	2,01	1,96
AWS	40	40	26	31	12	11	6	10	12	7	4	2	2,86	2,70	2,06	1,89
PSL	56	64	24	21	6	4	5	3	8	5	1	4	2,24	1,83	1,86	1,58
ROP	32	42	29	37	14	12	12	5	14	3	0	0	3,19	2,43	2,13	1,61
SLD	26	30	28	29	22	19	14	11	8	9	3	3	3,21	3,06	1,85	1,91
UP	26	27	23	37	21	15	21	13	9	8	0	0	3,40	3,08	2,01	1,89
KPEiR	-	41	-	16	-	18	-	6	-	13	-	7	-	2,95	-	2,14
UW	29	8	28	19	16	37	20	19	7	6	0	7	3,27	4,09	1,90	1,74

Tabela 6

w procentach

	Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp.				Opinia ambiwalentna		Obywatele przede wszystkim powinni troszczyć się o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp.				Trudno powiedzieć		Średnia ocen na skali 1-7		Wartość odchylenia standardowego	
	1		2 - 3		4		5 - 6		7							
	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97
Ogół badanych	53	58	21	17	11	10	8	7	7	6	1	1	2,36	2,23	1,87	1,85
AWS	55	56	17	19	13	11	14	7	2	7	0	1	2,31	2,28	1,74	1,86
PSL	65	73	20	15	6	6	4	2	5	3	0	2	1,92	1,66	1,64	1,38
ROP	48	51	24	30	9	14	7	2	13	3	0	0	2,68	2,17	2,13	1,57
SLD	45	58	24	20	15	8	9	8	6	6	1	1	2,53	2,21	1,84	1,81
UP	43	46	35	24	12	12	5	12	4	7	0	0	2,35	2,56	1,61	1,91
KPEiR	-	66	-	11	-	13	-	6	-	3	-	0	-	2,05	-	1,72
UW	45	39	22	19	16	19	13	17	6	6	0	0	2,66	2,94	1,87	1,96

Tabela 7

w procentach

	Powinno się ograniczyć zarobki osób najwyżej zarabiających				Opinia ambiwalentna		Nie należy ograniczać wysokości zarobków				Trudno powiedzieć		Średnia ocen na skali 1-7		Wartość odchylenia standardowego	
	1		2 - 3		4		5 - 6		7							
	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97
Ogół badanych	34	29	14	15	11	13	13	13	25	28	4	3	3,70	3,95	2,46	2,44
AWS	41	33	14	16	6	10	12	15	27	24	1	1	3,54	3,72	2,57	2,45
PSL	43	31	22	26	6	17	13	11	14	14	1	2	2,98	3,24	2,23	2,11
ROP	32	29	16	21	11	15	14	9	28	26	0	0	3,87	3,82	2,48	2,36
SLD	28	30	13	11	20	9	9	17	27	29	3	4	3,96	4,06	2,38	2,51
UP	18	29	27	16	9	15	25	6	19	34	3	0	3,97	3,94	2,24	2,53
KPEiR	-	51	-	18	-	9	-	7	-	14	-	1	-	2,70	-	2,20
UW	18	3	9	17	8	18	20	8	43	54	1	0	4,95	5,41	2,32	1,92

Tabela 8

w procentach

	Należy przede wszystkim dbać o kulturową i gospodarczą niezawisłość Polski				Opinia ambiwalentna		Należy jak najszerszej otworzyć się na współpracę z zagranicą				Trudno powiedzieć		Średnia ocen na skali 1-7		Wartość odchylenia standardowego	
	1		2 - 3		4		5 - 6		7							
	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97	VIII '96	V '97
Ogół badanych	19	25	11	12	17	17	20	19	27	21	6	6	4,43	3,94	2,24	2,28
AWS	22	25	7	14	16	23	17	16	35	20	3	1	4,56	3,86	2,35	2,21
PSL	18	30	18	16	14	16	17	17	29	18	4	4	4,38	3,63	2,29	2,26
ROP	23	24	16	13	16	14	23	17	21	32	1	0	4,10	4,31	2,27	2,42
SLD	17	23	10	12	19	19	24	23	29	20	3	4	4,62	4,00	2,16	2,26
UP	25	27	17	7	16	16	29	27	13	22	1	2	3,83	4,12	2,08	2,30
KPEiR	-	31	-	18	-	9	-	11	-	16	-	15	-	3,25	-	2,34
UW	5	15	10	10	20	25	23	35	38	16	4	0	5,22	4,39	1,85	1,92

Tabela 9

w procentach

	Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało		Opinia ambiwalentna	Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów		Trudno powiedzieć	Średnia ocen na skali 1-7	Wartość odchylenia standardowego
	1	2 - 3		4	5 - 6			
Ogół badanych	55	17	8	7	10	2	2,45	2,08
AWS	67	17	4	4	7	1	1,93	1,78
PSL	67	15	11	2	3	2	1,81	1,51
ROP	55	25	8	3	8	0	2,27	1,85
SLD	56	18	8	10	8	0	2,43	2,00
UP	41	20	7	19	11	3	3,02	2,24
KPEiR	70	12	8	2	5	4	1,80	1,61
UW	24	26	10	25	15	0	3,74	2,20

Tabela 10

w procentach

	Przedsiębiorstwa państwowe należy sprzedawać przede wszystkim polskim inwestorom, nawet jeśli nie mogą oni zapłacić tak dużo jak inwestorzy zagraniczni		Opinia ambiwalentna	Przedsiębiorstwa państwowe należy sprzedawać tym inwestorom, którzy są w stanie za nie najwięcej zapłacić, niezależnie od narodowości		Trudno powiedzieć	Średnia ocen na skali 1-7	Wartość odchylenia standardowego
	1	2 - 3		4	5 - 6			
Ogół badanych	46	18	11	11	10	5	2,76	2,12
AWS	53	16	15	3	9	3	2,41	1,95
PSL	55	17	12	5	9	3	2,36	1,98
ROP	60	18	13	2	7	0	2,18	1,84
SLD	40	16	13	14	13	5	3,12	2,22
UP	39	21	13	14	11	2	2,94	2,12
KPEiR	58	12	4	10	7	11	2,26	1,99
UW	18	32	15	26	8	0	3,63	1,94

Tabela 11

w procentach

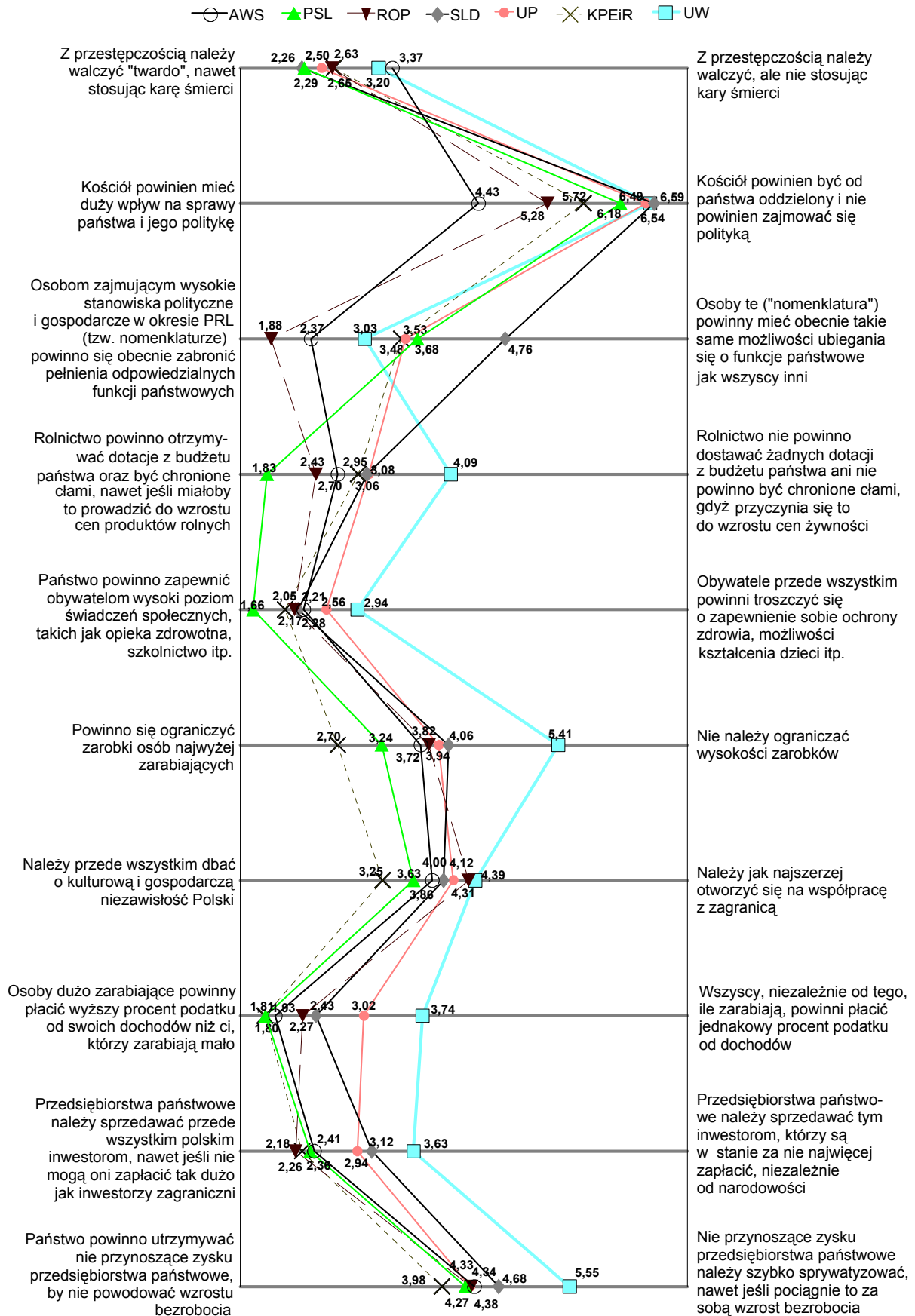
	Państwo powinno utrzymać nie przynoszące zysku przedsiębiorstwa państwowe, by nie powodować wzrostu bezrobocia		Opinia ambiwalentna	Nie przynoszące zysku przedsiębiorstwa państwowe należy szybko sprywatyzować, nawet jeśli pociągnie to za sobą wzrost bezrobocia		Trudno powiedzieć	Średnia ocen na skali 1-7	Wartość odchylenia standardowego
	1	2 - 3		4	5 - 6			
Ogół badanych	17	15	19	19	25	6	4,32	2,17
AWS	15	10	28	20	24	3	4,38	2,04
PSL	13	22	17	21	25	3	4,27	2,15
ROP	14	18	22	18	25	2	4,34	2,12
SLD	11	14	19	23	28	5	4,68	2,03
UP	17	13	19	24	23	3	4,33	2,12
KPEiR	17	21	15	20	17	12	3,98	2,15
UW	5	7	9	37	41	1	5,55	1,67

CHARAKTERYSTYKA ELEKTORATÓW POSZCZEGÓLNYCH PARTII I UGRUPOWAŃ

Akcja Wyborcza „Solidarność”. W elektoracie tego ugrupowania jest najmniej osób przekonanych o zasadności stosowania kary śmierci w zwalczaniu przestępczości. Fakt ten może budzić zdziwienie w kontekście wypowiedzi niektórych polityków AWS, domagających się zaostrzenia przepisów prawa karnego. Zwolennicy tej formacji wyróżniają się spośród sympatyków wszystkich innych partii politycznych sposobem definiowania miejsca i roli Kościoła w państwie, zakładającym większy stopień jego zaangażowania w sprawy państwa. Wprawdzie blisko połowa z nich opowiada się za rozdziałem Kościoła od państwa, jednak więcej niż co trzeci skłonny jest sądzić, że Kościół powinien mieć duży wpływ na sprawy państwa i jego politykę. Warto podkreślić, że w porównaniu z sierpniem '96 w elektoracie tego ugrupowania wzrosła liczba zwolenników aktywnej roli Kościoła w polityce.

Drugą kwestią, w której poglądy sympatyków AWS są wyraźnie bardziej radykalne niż opinie zwolenników innych partii, poza ROP, jest stosunek do dekomunizacji. Za jej przeprowadzeniem opowiada się trzy czwarte elektoratu tej formacji.

Rys. 1. OPINIE RESPONDENTÓW, KTÓRZY NA PEWNO WZIĘLIBY UDZIAŁ W WYBORACH GŁOSUJĄC NA DANĄ PARTIĘ LUB UGRUPOWANIE

Opinie potencjalnych wyborców AWS w kwestiach społeczno-gospodarczych zbliżone są do poglądów sympatyków ROP i bliższe przekonaniom zwolenników PSL niż UW. Szczególnie silne jest wśród nich poparcie dla rozwiązań zmierzających do wyrównywania dysproporcji w dochodach - progresywnej skali podatkowej i ograniczenia zarobków osób najlepiej uposażonych oraz przeświadczenie, że należy chronić interesy polskich inwestorów przez stwarzanie im możliwości zakupu prywatyzowanych przedsiębiorstw na preferencyjnych zasadach. Wydaje się więc, że na społecznym wizerunku tej partii w większym stopniu zaważyła socjalna retoryka związkowa niż propozycje programowe nurtu konserwatywno-liberalnego.

Analizy statystyczne wskazują, że chęć oddania głosu na tę formację w nadchodzących wyborach parlamentarnych uwarunkowana jest przede wszystkim poparciem dla aktywnej roli Kościoła w polityce, w mniejszym stopniu także dla dekomunizacji i niechęci wobec stosowania kary śmierci.

Wydaje się, że ze względu na specyfikę swego elektoratu ugrupowanie to powinno ewoluować w stronę nowoczesnej formacji chadeckiej - odwołującej się do chrześcijańskich korzeni i wartości, jednak dalekiej od postaw integrystycznych czy fundamentalistycznych.

Ruch Odbudowy Polski. Tym, co wyróżnia zwolenników tej partii spośród elektoratów innych ugrupowań, jest stosunek do dekomunizacji. Wprowadzenie zakazu pełnienia odpowiedzialnych funkcji państwowych przez wysokich funkcjonariuszy „starego systemu” jest niemal powszechnie formułowanym postulatem w gronie jej sympatyków. W ostatnich miesiącach poglądy zwolenników tej partii na dekomunizację zradykalizowały się - od sierpnia '96 o 13 punktów wzrósł odsetek osób dostrzegających potrzebę jej przeprowadzenia. Analizy statystyczne potwierdzają, że wokół tej partii skupia się przede wszystkim antykomunistyczny elektorat - o chęci oddania głosu na tę formację w największym stopniu decyduje bowiem dążenie do przeprowadzenia dekomunizacji.

W elektoracie ROP znajduje się relatywnie duży odsetek osób popierających obecność Kościoła w życiu publicznym (24%), choć tego rodzaju postawy są znacznie słabiej reprezentowane niż wśród sympatyków AWS.

Wraz z nasileniem się postaw antykomunistycznych w elektoracie ROP zwiększył się również udział osób preferujących model państwa opiekuńczego oraz popierających wspieranie rolnictwa przez dotacje i cła. Zmiany te, będące wyrazem krystalizacji poglądów zwolenników tej partii, należy wiązać - jak się wydaje - ze spadkiem jej popularności. W sierpniu ubiegłego roku poparcie dla niej deklarowało 12% respondentów zamierzających wziąć udział w wyborach parlamentarnych, a w maju '97 jedynie 5%.

Sojusz Lewicy Demokratycznej. Elektorat tego ugrupowania wyraźnie różni się od zwolenników innych partii negatywną opinią o dekomunizacji: ponad połowa sympatyków SLD jest jej przeciwna. Zarazem jednak co czwarta osoba zamierzająca poprzeć SLD w nadchodzących wyborach parlamentarnych dostrzega potrzebę jej przeprowadzenia. W sferze rozwiązań społeczno-gospodarczych sympatycy tego ugrupowania prezentują, na tle zwolenników innych formacji, poglądy umiarkowane, opowiadając się za większym zakresem liberalizmu niż zwolennicy partii funkcjonujących w świadomości społecznej jako prawicowe.

Z analizy regresji wynika, że chęć oddania głosu na SLD w nadchodzących wyborach parlamentarnych wiąże się ze sprzeciwem wobec dekomunizacji, a także z postulatem oddzielenia Kościoła od państwa oraz przekonaniem, iż rolnictwo nie powinno być dotowane i chronione cłami.

Unia Wolności dysponuje najbardziej liberalnym elektoratem. Sympatycy tej partii przeciwni są w większości (62%) limitowaniu dochodów osób najlepiej zarabiających, a znaczna część z nich (40%) skłonna byłaby zaakceptować ujednoczenie wymiaru podatku dochodowego. W kwestii polityki rolnej prezentują najczęściej opinię ambiwalentną, sądząc najwyraźniej, że powinna ona uwzględniać zarówno interesy rolników, jak i konsumentów żywności. Mimo że ponad połowa zwolenników UW opowiada się za państwem realizującym funkcje opiekuńcze, jednak prawie co czwarty skłonny jest sądzić, że to przede wszystkim na obywatelach powinien spoczywać obowiązek zapewnienia sobie ochrony zdrowia, edukacji itd. Sympatycy UW zdecydowanie sprzeciwiają się utrzymywaniu nierentownych przedsiębiorstw, a co trzeci z nich uważa, że w procesie prywatyzacji o wyborze inwestora powinny decydować kryteria ekonomiczne.

Liberalizm zwolenników tej partii ujawnia się również w wyrażanym przez zdecydowaną większość z nich postulatcie rozdziału Kościoła od państwa. Zwraca uwagę fakt, że od momentu przeprowadzenia ostatniego badania liczba przeciwników aktywnej roli Kościoła w polityce wzrosła o 15 punktów procentowych.

W ciągu ostatnich kilku miesięcy nastąpiła krystalizacja poglądów sympatyków tego ugrupowania - obecnie są oni nastawieni bardziej liberalnie i nieco mniej antykomunistycznie niż w sierpniu '96. Konsekwentnie budowany wizerunek UW jako partii proreformatorskiej, promującej liberalne rozwiązania gospodarcze, znajduje odbicie w charakterystyce poglądów jej sympatyków. Analiza ich przekonań wskazuje, że partia ta powinna budować swoją tożsamość w mniejszym stopniu przez odwołania do przeszłości, w większym zaś przez skupianie wokół siebie ludzi zorientowanych proreformatorsko. Ponadto można się spodziewać, że wraz z powiększaniem się kręgu osób odczuwających korzyści z realizacji reform gospodarczych elektorat tej partii będzie się stopniowo poszerzał.

Analiza regresji wskazuje, że na chęć poparcia tej partii w zbliżających się wyborach w największym stopniu wpływa akceptacja liniowego podatku dochodowego, sprzeciw wobec wspierania rolnictwa i ograniczania zarobków oraz angażowania się Kościoła w życie polityczne.

Polskie Stronnictwo Ludowe. W sprawach, do których stosunek w największym stopniu wyznacza kształt polskiej sceny politycznej, związanych z określeniem roli Kościoła w państwie i ideą rozrachunku z przeszłością, zwolennicy tej partii w porównaniu z elektoratami innych ugrupowań zajmują umiarkowane stanowisko.

Sympatycy PSL w największym stopniu wykazują przywiązanie do wizji państwa opiekuńczego, idei wyrównywania dochodów oraz interwencjonizmu państwowego. Wyraża się to w silnym poparciu dla ochrony polskiego rolnictwa, wysokich świadczeń społecznych gwarantowanych przez państwo, progresywnych podatków, a także ograniczania najwyższych zarobków. Zwolennicy PSL, podobnie jak elektorat partii prawicowych oraz KPEiR, kładą relatywnie duży nacisk na konieczność ochrony interesów polskich inwestorów, sądząc, że powinni oni mieć pierwszeństwo w zakupie prywatyzowanych przedsiębiorstw, nawet jeśli oferują niższe ceny.

Jak wskazuje analiza regresji, na poparcie dla tej partii wpływa przede wszystkim przekonanie o potrzebie aktywnej polityki rolnej państwa, chroniącej rolnictwo przez system dotacji i ceł, nawet kosztem wzrostu cen produktów rolnych.

Unia Pracy. Sympatycy tej partii są zdecydowanie przeciwni angażowaniu się Kościoła w życie polityczne. Odsetek zwolenników rozdziału Kościoła od państwa w elektoracie UP zwiększył się w ciągu ostatnich kilku miesięcy o 20 punktów. Wydaje się, że na ewolucję postaw sympatyków obu Unii w tym zakresie miała wpływ kampania referendalna i stanowisko Kościoła katolickiego w sprawie konstytucji - przez część osób zostało ono odczytane jako wezwanie do jej odrzucenia.

W kwestiach związanych z polityką społeczno-gospodarczą państwa sympatycy tej partii zajmują stanowisko sytuujące ją raczej w centrum sceny politycznej niż po jej lewej stronie. Relatywnie często skłonni byliby ograniczyć opiekuńcze funkcje państwa oraz zaakceptować wprowadzenie liniowego podatku od dochodów, natomiast w procesie sprzedaży przedsiębiorstw państwowych kierować się kryteriami ekonomicznymi, nie zaś narodowymi. Na chęć poparcia tej partii w nadchodzących wyborach w największym stopniu wpływa przekonanie o konieczności rozdziału Kościoła od państwa.

Krajowa Partia Emerytów i Rencistów. O ile zdania na temat dekomunizacji i roli Kościoła w państwie nie stanowią o specyfice potencjalnych wyborców tej partii, o tyle na tle zwolenników innych ugrupowań wyróżnia ich stanowisko w sprawach społeczno-gospodarczych. Ich poglądy w tej kwestii w znacznym stopniu są zbieżne z opiniami sympatyków PSL. Charakteryzuje ich dążenie do wyrównywania dysproporcji w dochodach różnych grup społecznych przez ograniczanie wysokości zarobków oraz zachowanie progresywnej skali podatkowej. Silnie opowiadają się za pełnieniem przez państwo funkcji opiekuńczych oraz za uwzględnieniem interesów polskich inwestorów w procesie prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych.

Poparcie dla tego ugrupowania wiąże się z przekonaniem, że należy ograniczyć zarobki osób najwyżej zarabiających.

Zróznicowanie opinii w przedstawionych kwestiach między elektoratami partii i ugrupowań mających obecnie największe szanse na znalezienie się w przyszłym parlamencie oraz ich wpływ na chęć poparcia danej partii w wyborach wskazuje na istnienie w społeczeństwie (a ściślej rzecz ujmując w jego bardziej aktywnej obywatelsko części) dwóch osi podziału - według stosunku do PRL-owskiej przeszłości oraz do przemian liberalnych. Na te dwa wymiary, porządkujące scenę polityczną w Polsce, nakłada się trzeci, związany z postrzeganiem roli Kościoła w państwie. Jak wykazują analizy statystyczne², deklaracjom poparcia dla obecności Kościoła w życiu politycznym sprzyja przekonanie, iż należy troszczyć się o niezawisłość kulturową i gospodarczą Polski, oraz pogląd, że inwestorzy polscy powinni mieć pierwszeństwo w zakupie prywatyzowanych przedsiębiorstw, nawet jeśli ich oferty są mniej korzystne finansowo. Troska o ochronę interesów i tożsamości narodowej oraz akceptacja wpływu Kościoła na sprawy państwa współwystępuje zwykle z opinią, że państwo powinno utrzymywać nierentowne przedsiębiorstwa, aby zapobiec wzrostowi bezrobocia. Tego rodzaju postawy składają się zatem na syndrom zachowawczości, mający odniesienie zarówno do sfery kulturowej, jak i gospodarczej.

---

² Przeprowadzono analizę czynnikową dla osób deklarujących zamiar uczestniczenia w nadchodzących wyborach parlamentarnych.